

Олександр ПОЛІЩУК

Олена ПОЛІЩУК

УДК: 316.454.3:37.015

КОНЦЕПЦІЯ КОЛЕКТИВНОЇ ДІЇ ЯК ЦІННИСНЕ ПІДҐРУНТЯ ТЕОРІЇ ОСВІТИ

В статті розглянуто деякі концепції колективної дії. З'ясовано, що колективна дія утворюється внаслідок взаємодії індивідів в межах групи, колективу тощо. Таким соціальним середовищем, у якому починає зароджуватися колективна дія, є освітній процес, який передбачає спрямовану на захист, безпеку та задоволення освітніх потреб безпосередню взаємодію між дітьми дошкільного й молодшого шкільного віку.

Проаналізовано форми роботи: групову і колективну. З'ясовано, що, діючи в групі чи колективі, учасники освітнього процесу об'єднуються навколо спільної мети; колективна дія, яка виникає, стає цінністю у процесі досягнення цієї мети. Тобто вона спонукає колектив, групу діяти в заданому напрямку. Така дія супроводжується взаємодією, завдяки якій постає феноменологія колективна, над- і позаіндивідуальна. Вона ґрунтується на утворенні у свідомості кожного індивідуального суб'єкта спілкування суб'єктивної моделі змісту й процесу взаємодії, яка здається спільною з іншими учасниками (суб'єкт почувається її співавтором) і наявність якої може відображатися у вигляді такого собі спільного образу предмета взаємодії, що виникає в інтерперсональному просторі та заповнює його.

Ключові слова: *соціальна група, колектив, колективна дія, взаємодія, цінності, освітній процес, освітнє середовище.*

Відколи існує світ, людство замислювалося над своєю роллю в ньому. У зв'язку з цим сьогодні існує чимало різних теорій і досліджень із значеної проблеми. Проте ми мало замислюємося над тим, що всі зміни, які відбулися у світі, зробила не одна людина, а група людей. Адже сама по собі людина не може завдати значного впливу, а лише у взаємодії з

іншими, подібними собі. Крім цього, людина перебуває і розвивається у суспільстві, адже поза суспільством вона просто не зможе існувати. У зв'язку з цим колективна дія постає як цінність.

Дослідженню колективної дії як соціально-філософської категорії присвятили свої праці іноземні учені: Д. Белл, Е. Тоффлер, А. Турен та ін. В основу поділу суспільства на групи вони поклали не власність, а цінності, знання, володіння інформацією, наукову компетенцію тощо. Доцільно зазначити, що серед зарубіжних дослідників чільне місце відводиться М. Олсону, який розвинув основи економічної теорії суспільних благ, розкрив природу такого явища, як лобізм, а також проаналізував причини виникнення держави, політичних партій і профспілок.

Серед вітчизняних дослідників, які у своїх працях звертають увагу на організаційні та саморганізаційні процеси у суспільствах, розкривають вплив партій та інших політичних інститутів на соціально-політичне буття індивіда, варто відзначити таких, як В. Андрущенко, В. Бех, М. Бойченко, М. Михальченко, Л. Никифорова та ін. Так, Л. Никифорова, досліджуючи колективні дії індивідів, відзначила, що така дія вивіщує особливості їх соціалізації, де об'єднуючим началом виступає колективний розум (Никифорова, 2005: с. 200-207).

Метою цієї статті є обґрунтування концепції колективної дії як ціннісного підґрунтя теорії освіти. Для цього зупинимось детально на аксіологічному аналізі колективної дії як соціально-філософської категорії.

Філософською мовою, усвідомлення спільного отримало осмислення через категорію визнання – люди утворюють колективи довкола спільно визнаних норм. Самі колективи постають як результат взаємного визнання з приводу певних соціальних норм. Коли ж звертаємося до концепту колективної дії, акцент зміщується з пошуку субстанційних підстав соціальної ідентичності колективів на функціональні, і глибше – ціннісні підстави для концентрації колективних зусиль людей у тих чи тих ситуаціях. Ці аспекти аналізують і класики соціальної теорії Е. Дюркгейм (Дюркгейм, 1995), М. Вебер (Вебер, 1990) та ін., і сучасні соціальні філософи від Ю. Габермаса (Габермас, 2000) до П. Рікера (Рікер, 2002) та Дж. Александера (Alexander, 1985). При цьому більшість соціальних ситуацій постають як типові, повторювані, а тому колективні дії утворюють собою певні серії, що і спокушає деяких дослідників визнавати наявність певних колективів як соціальних субстанцій. Як бачимо, статус цієї субстанційності насправді аж ніяк не є абсолютним, тобто дійсно субстанційним, колективи є швидше видимими субстанціями, квазісубстанціями – людей у них об'єднує спільна історична доля. Жоден колектив не може піднятися над історією, яка є плодом поєднання, проте далеко не завжди організованого, однак нерідко конфліктного

(а інколи й патологічного або взагалі дисфункціонального), спільних зусиль багатьох колективів.

Зважаючи на цю особливість, доцільно звернути увагу на те, що суспільство має складну, розгалужену та нестабільну соціальну структуру, основою якої є колектив. Людина впродовж свого життя перебуває у різних колективах, які здійснюють той чи той вплив на неї. Іншими словами, відбувається процес соціалізації, в ході якого людина засвоює відповідні традиції, звичаї, цінності. Тобто, перебуваючи у колективі, людина вдається до відповідної дії – колективної дії.

Саме колективна дія є важливим суспільним явищем у становленні особистості. Адже у сучасну епоху в суспільстві відбувається раціоналізація процесів соціального життя, з'являються різні суспільні установи, в основі діяльності яких перебувають колективи.

Бути людиною – означає бути залученим у відносини з іншими людьми й зі світом, відчутти, що світ – це об'єктивна реальність, яку можна пізнати. Тварини, що злилися з реальністю, не можуть мати з нею ніяких відносин: вони – створіння простих прямих контактів. Тим часом, зазначає П. Фрейд, виокремлення людини зі світу і відкритість для світу визначає її як істоту відносин (Фрейд, 2003: с. 19). Продовжуючи цю думку, варто зауважити, що людина передусім є істотою ставлень – те, як людина ставиться до світу, до інших людей, до себе і є визначальним у її поведінці та виборі стратегій дії.

Таким чином, цінності постають визначальною характеристикою людської поведінки, проте цінності людина формує спільно з іншими людьми, в ході процесу визнання – визнання інших, себе, норм і самих цінностей.

Людські відносини зі світом множинні за своєю суттю. Коли перед людиною постають різноманітні труднощі чи перепони, її реагування не обмежується лише якоюсь однією моделлю поведінки. Люди організовуються, шукають найкращого рішення, перевіряють самих себе, діють самостійно або об'єднуються у відповідні соціальні групи. Все це супроводжується численними процедурами визнання, яке завжди виявляється колективним визнанням – або ж взаємним, або спільним щодо чогось іншого (Поліщук, 2011: с. 231-238).

Аналізуючи вищевказане, доходимо висновку, що однією з особливостей розвитку індивіда, є його перебування у соціальних групах. Соціальні групи – одна з структурних одиниць соціуму, на що звертається увага у багатьох соціально-філософських концепціях. Соціальні групи – це відносно стійкі єдності людей, які мають спільні інтереси, цінності та норми поведінки, що історично сформувалися у межах конкретного суспільства. Однак соціальна група – це обмежена в розмірах спільність

людей, виокремлених із соціального середовища на основі специфіки діяльності, соціальної належності тощо (Поліщук, 2011: с. 231-238).

Залежно від компактності, форм зв'язків і кількості учасників соціальні групи, у межах сучасної соціально-філософської думки, розрізняють: за розміром – мікросоціальні (малі), локальні (середні), макросоціальні (великі); за соціальним статусом – формальні (офіційні) та неформальні (неофіційні); за безпосередністю зв'язків – реальні (контактні) та умовні тощо. Розміри, структура і склад соціальної групи визначаються цілями, завдяки яким вона набула буттєвого статусу. Найпоширенішою є класифікація груп за розміром. Адже саме розмір, під яким розуміється чисельність, може вказати на ефективність функціонування такої групи.

Проте таке тлумачення, на наш погляд, помилкове, адже та чи та соціальна група може бути і пасивною, і активною, не залежно від розміру. У цьому випадку, ми погоджуємося з думкою М. Олсона, який зазначає, що розмір соціальної групи залежить насамперед від її активності у суспільстві, а не від її чисельності (Олсон, 1995: с. 115).

Аналізуючи активність соціальних груп, доцільно відзначити, що вона у більшості випадків залежить від колективу та індивідів, які входять до нього. Адже колектив – це сукупність людей, об'єднаних спільною діяльністю, спільними інтересами, що зайняті вирішенням конкретних завдань суспільства (Філософський словник, 1983: с. 265).

Таким чином, основу колективу, як і соціальної групи, становлять люди, які постійно діють, а відповідно і діятиме колектив. Дія – це така форма активності, котра здатна до не обмеженого якимись зовні заданими рамками перегляду та вдосконалення програм, які знаходяться в її основі, а до обмеженого «перепрограмування» (Никифоров, 1990). У цьому змісті дія – це принципово відкрита система, здатна до вільного саморозвитку в рамках охоплюючого її універсуму.

Оскільки індивіди об'єднуються у колективи відповідно до своїх інтересів, переконань, то в такому разі стає зрозумілим, що колектив діятиме відповідно до потреб, інтересів, ціннісних орієнтацій, соціальних норм індивідів, які складатимуть цей колектив, і ця дія носитиме цілеспрямований характер. Отже, цілеспрямована дія є суттєвою, невід'ємною рисою будь-якого колективу й без неї неможливе існування колективу. Вона є основою культури, рушійною силою розвитку суспільства, тому колектив є суб'єктом дії, яка здійснюється багатьма людьми. Колективна дія має свої характеристики: цілі, умови, засоби, мотиви, стимули і, власне, процеси її реалізації та використання, а також результат дії. Щодо цілей, то вони є відображенням потреб, інтересів, норм, змісту і характеру ціннісних орієнтацій.

Виходячи з таких характеристики колективної дії, можна погодитися з тим, що вона здійснює вплив на суспільство і безпосередньо на особистість. Стосовно цього Л. Климанська зазначає, що люди усвідомлюють свій спільний інтерес і можуть організувати колективну дію для реалізації спільного інтересу. Так, ті, хто живуть на певній території, можуть організуватися, щоб не допустити, скажімо, побудови дороги через їхню місцевість, де вони проживають. Індивіди як збільшують, так і обмежують свої власні свободи, вступаючи у такі соціальні групи, як колективи. Однак яким би не було обмеження, результативність спільних дій у колективі перевищує індивідуальну результативність, дозволяє індивіду та колективу загалом досягти визначених цілей, в той же час створюючи спільну підтримку (Мангайм, 2008: с. 56). Крім цього, колективи для вирішення власних інтересів також можуть об'єднуватися з іншими і діяти з ними разом, щоб відстояти свої інтереси.

Проте трапляється, що колективна дія, яка є результатом діяльності не однієї соціальної групи, а декількох, була нераціональною і виявилася неефективною, тобто колектив не досяг поставленої мети, а це означає, що індивід також не досяг її. Що ж тоді?

Так, наприклад, М. Олсон доводить, що ідея: групи схильні діяти на підтримку своїх групових інтересів, – має нібито логічно впливати з поширеної презумпції раціональної, спрямованої на захист своїх інтересів поведінки. Іншими словами, якщо члени якоїсь групи мають спільний інтерес або мету, то навіть коли жоден з них не досягне цієї мети, вважалося логічним, що особи цієї групи, якщо вони є раціональними і корисливими, будуть діяти в ім'я досягнення цієї мети (Олсон, 1995: с. 101). Тобто мова іде про ідею, яка стимулювала б колективну дію.

Подібну ідею започаткував К. Маркс. У своїй теорії він наголошував на тому, що індивіди, групи об'єднуються навколо спільного інтересу, і кожна з об'єднаних груп буде свідомо чи несвідомо сприяти задоволенню цього інтересу (Вступ, 1999). Така колективна дія, на нашу думку, можлива, але у суспільствах тоталітарної системи. Адже у колективах цієї системи індивідові потрібно зовсім мало, крім цього він зазнає тиску і, як результат, починає діяти відповідно до вимог колективу. Наслідком такої дії є досягнення загальної мети і задоволення своїх потреб. У суспільствах демократичного типу спостерігається інша ситуація: прагматична, раціональна людина не буде діяти тільки задля реалізації спільних чи групових інтересів. У такий спосіб індивід, який не хоче діяти в інтересах групи чи колективу, зменшує його розміри. Отже, з наведеного стає зрозуміло, що колективна дія буде ефективною лише у випадку, коли інтереси індивіда співпадуть з інтересами колективу, коли індивід визнаватиме ці інтереси на основі власних цінностей. Для К. Маркса це були вартості – спожив-

ча та обмінна, для більш пізніх дослідників більш важливими виявилися інші цінності. Так, починаючи з К. Маркса, колективна дія розглядається як важливий аспект соціальних відносин. Звідси – розвиток дослідження вищезазначеного концепту в контексті соціальної теорії, вивчення його зв'язку з такими явищами, представленими, насамперед, у роботах М. Вебера (Вебер, 1990), як влада, панування, експлуатація, з одного боку, та група, ідентичність, колективна дія – з другого (Мангайм, 2008: с. 227).

У контексті колективної дії соціальних утворень особливу увагу привертає освіта та її процес. Це зумовлено тим, що, починаючи з раннього віку (дошкільного, молодшого шкільного та шкільного), діти об'єднуються в групи, з'являються невеликі колективи, що сприяє утворенню колективної дії, завдяки якій в освіті відбувається досягнення відповідного результату. У зв'язку з цим і виходячи з особливостей освітнього процесу, ми можемо констатувати, що освітній процес – це двостороння взаємодія вчителя і учнів, у результаті якої утворюється процес взаємодії, спрямований на оволодіння знаннями. З одного боку, колектив вчителів, які забезпечують викладання, а з другого – учнів, соціальні групи, що утворюються в освітньому процесі, – їх об'єднують знання. Вчителі забезпечують якісну базову наукову підготовку, а також через виховний процес формують майбутніх громадян держави. У процесі цієї діяльності освітяни вдаються до різних форм роботи, що в свою чергу сприяє формуванню колективної дії в учнівському середовищі, метою якої є швидке і правильне опанування знаннями. У цьому контексті доцільно звернутися до функцій вчителя, оскільки однією з них є навчити учнів спільно працювати у колективі. Тобто мова іде про те, що учні мають вміння узгоджувати свої дії з колективною дією групи, до складу якої вони входять, а це сприятиме швидшому засвоєнню. Таке бачення підводить нас до питання організації навчальної діяльності. У сучасних закладах, що надають освітні послуги, здебільшого використовуються дві форми: групова і колективна. Та і та ґрунтуються на колективній дії. Так групова форма організації навчальної діяльності передбачає навчання однією людиною (вчитель) групи учнів чи цілого класу. За такої організації – кількість слухачів завжди більша, ніж тих, хто говорить. У цей момент колективна дія слухачів підпорядковується тому, хто говорить, оскільки він продукує знання, а слухачі їх отримують, а також усі слухачі разом працюють над одним завданням, що полегшує сам процес і скорочує його тривалість у часі.

Виходячи зі змісту освітнього процесу, стає помітно, що він є тим соціальним явищем, який відображає систему соціальних зв'язків та відношень у галузі освіти, характер взаємовідношень суспільства і соціальних інститутів, пов'язаних із задоволенням освітніх потреб.

Колективна форма навчальної діяльності – це форма організації навчання у малих групах учнів, об'єднаних спільною навчальною метою. За такої організації навчання вчитель керує роботою кожного учня опосередковано, через завдання, якими він спрямовує діяльність групи. Кооперативне навчання відкриває для учнів можливості співпраці зі своїми ровесниками, дозволяє реалізувати природне прагнення кожної людини до спілкування, сприяє досягненню учнями високих результатів засвоєння знань та формування вмінь. Така модель легко й ефективно поєднується з традиційними формами і методами навчання і може застосовуватися на різних етапах навчання.

А. Маслоу твердить, що в людини переважають дві потреби – потреба до постійного росту й потреба бути у безпеці. Людина, на думку науковця, яка повинна вибирати між цими двома потребами, обирає потребу у безпеці (Маслоу, 2002).

Щоб досягти цієї безпеки, суб'єкт має поєднатися з іншими людьми, залучитися до групи, тобто долучитися до колективної дії. Почуття групової, колективної належності дає суб'єкту можливість подолати труднощі, що постають на його шляху. Коли суб'єкти діють разом з іншими, вони відчувають істотну, емоційну та інтелектуальну підтримку, яка дає можливість вийти далеко за рамки існуючого.

Дж. Брунер ще у минулому столітті визначив соціальний бік навчання, відзначивши при цьому складові колективної дії: «Людина повинна відповідати за інших, діяти разом у напрямку досягнення мети». Це він називає взаємодією, що базується на колективній дії, адже без неї вона неможлива: «де необхідні спільні дії, де потрібна взаємодія, щоб досягти поставлених групових цілей, відбувається процес залучення індивіда до групи» (Брунер, 1962).

Окрему увагу у форматі колективної дії привертають освітні процеси у вищих навчальних закладах – університетах, як специфічних соціальних інститутах, у яких формування колективної дії відбувається завдяки внутрішній потребі суб'єкта, його свідомому вибору. І тому, саме університети, зазначає М. Бойченко, підносять на професійний рівень діяльність, яку рухає цінність творення смислів та критика перешкод такому творенню. Поділ праці, який раніше був справою випадку та довільного тлумачення потреб людини (як джерела певного виду праці для задоволення певної потреби), тепер базується на ідеї поділу сфер компетенції різних наук як підставі для поділу суспільних компетенцій, а отже і видів професійної діяльності (Бойченко, 2014: с. 80-97). Тобто, перебування суб'єкта в університеті сприяє утворенню колективної дії, що формується навколо компетенцій, які сприятимуть подальшому її розвитку і підняття на вищий рівень суспільного розвитку.

Зважаючи на вищевикладене, ми може констатувати, що освітній процес, у цьому баченні, є середовищем, у якому колективна дія постає як цінність. Адже середовище – це найрізноманітніші спільноти людей, які характеризуються особливою системою відносин і правил, що поширюються на всіх членів цієї спільноти. Людина вносить у нього щось своє, певною мірою впливає на нього, змінює його, проте в той же час і середовище впливає на людину, пред'являє до неї свої вимоги. Тобто колективна дія є цінністю у досягненні блага.

Відтак можна говорити про колективну дію як феноменологію цінності освітнього процесу. Власне феноменологія означає розуміння психічного як утілення безпосереднього людського досвіду, пріоритет суб'єктивного сприймання та переживання дійсності перед її об'єктивним змістом. Таке трактування стосується насамперед індивідуальної психіки, більшою чи меншою мірою ізольованою від інших психічних суб'єктів. Тому у вивченні будь-якої міжособової, внутрішньо-групової взаємодії, що утворює колективну дію, не можна не враховувати бодай самої наявності індивідуально-феноменологічного бачення світу, бачення, яке окрема особа неминуче виявляє в групі, взаємодіючи з іншими її членами, проектує в простір міжособового спілкування (Васютинський, 2006: т.3, с. 330-335).

Завдяки такій взаємодії постає феноменологія колективна, над- і позаіндивідуальна. Вона ґрунтується на утворенні у свідомості кожного індивідуального суб'єкта спілкування суб'єктивної моделі змісту й процесу взаємодії, яка здається спільною з іншими учасниками (суб'єкт почувається її співавтором) і наявність якої може відобразитися у вигляді такого собі спільного образу предмета взаємодії, що виникає в інтерперсональному просторі та заповнює його. Як зауважує М. Слюсаревський, в оцінці людьми макросоціальної ситуації завжди є момент спільного, індивідуального. Індивідуальне ніколи в ньому повністю не розчиняється, однак придушється і значною мірою нівелюється надіндивідуальним (Слюсаревський, 2003: с. 153-161).

Отже, індивіди, які діють у колективі, соціальній групі, є соціальним капіталом,. Така їхня діяльність ґрунтується на взаємодії індивідів, в результаті якої утворюється колективна дія. Вона закладається з раннього віку і триває протягом усього життя. Особлива увага в цьому контексті відводиться освітньому процесу, адже саме в ньому колективна дія постає як цінність у задоволенні і захисті освітніх потреб. Тому колективна дія – це об'єктивний показник усвідомлення учасниками освітнього процесу своєї соціальної місії, який унеможливорює зупинення історії.

Література:

1. Бойченко М. Історичне становлення інституційних засад критичного мислення : ідейний, освітній, правовий та політичний вимір // Філософія освіти. – № 2. – 2014. – С. 80–97.
2. Брунер Дж. Процесс обучения. М. : Прогресс, 1962. – 84 с.
3. Васютинський В. О. Колективна феноменологія освітнього процесу у вищій школі / Вища освіта України – Додаток 3 (т. 3) – 2006. – Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору. – С. 330–335.
4. Вебер М. Избранные произведения [пер. с нем. / сост., общ. ред. и послесл. Ю. Н. Давыдова, предисл. П. П. Гайденко]. – М. : Прогресс, 1990. – 808 с.
5. Вступ до філософії : Історико-філософська пропедевтика : [підручник] / Г. І. Волинка, В. І. Гусев, І. В. Огородник, Ю. О. Федів ; за ред. Г. І. Волинки. – К. : Вища школа, 1999. – 624 с.
6. Габермас Ю. Структурні перетворення у сфері відкритості [пер. з нім. А. Онишко]. – Львів : Літопис, 2000. – 317 с.
7. Дюркгейм Э. Социология. Ее предмет, метод, предназначение [пер. с фр. А. Б. Гофмана]. – М. : Канон, 1995. – 352 с.
8. Климанська Л. Соціально-комунікативні технології в політиці. Таємниці політичної «кухні». Львів : Вид-во Нац. ун-ту «Львів. політехніка», 2007. – 332 с.
9. Мангайм К. Идеология та утопия [пер. з нім. В. Швед]. – К. : Дух і Літера. – 2008. – 370 с.
10. Маслоу А. Мотивация і особистість [Текст]. СПб., 2002 – 480 с.
11. Никифоров А. Л. Деятельность : теория, методология, проблемы, творчество. М. : Политиздат, 1990. – 195 с.
12. Никифорова Л. А. Ідентичність особистості в умовах ринкового суспільства. Мультиверсум. Філософський альманах / гол. ред. В. В. Лях. – 2005. – Вип. 48. – С. 200–207.
13. Олсон М. Логика коллективных действий. Общественные блага и теория групп [пер. с англ.]. – М. : ФЭИ, 1995. – 174 с.
14. Поліщук О. С. Філософський погляд на колективну дію. Гілея : зб. наук. праць / гол. ред. В. М. Вашкевич. – К. : ВІР УАН, 2011. – Вип. 45. – С. 231–238.
15. Рікер П. Сам як інший [пер. з фр.]. – К. : Дух і літера, К., 2002. – 450 с.
16. Слюсаревський М. Індивідуальне і наіндивідуальне у психічних станах соціуму. Психол. Перспективи. – 2003. – Вип. 4. – С. 153–161.
17. Философский энциклопедический словарь / [гл. ред. Л. Ф. Ильичев, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалёв, В. Г. Панов]. – М. : Энциклопедия, 1983. – 840 с.
18. Фрейре П. Формування критичної свідомості [пер. з англ. О. Дем'янчук]. – К. : Юніверс, 2003. – 176 с.
19. Alexander J. C. Neo-Functionalism. Newbury Park: Sage Publications, 1985. – 823 p.

Александр Полищук, Елена Полищук. Концепция коллективного действия как ценностное основание теории образования

Рассмотрены некоторые концепции коллективного действия. Выяснено, что коллективное действие образуется в результате взаимодействия индивидов в пределах группы, коллектива и других общностей. Такой социальной средой, в которой начинает зарождаться коллективное действие, является образовательный процесс, который предусматривает направленную на защиту, безопасность и удовлетворение образовательных потребностей непосредственное взаимодействие между детьми дошкольного и младшего школьного возраста.

Проанализированы формы работы: групповая и коллективная. Выяснено, что, действуя в группе или коллективе, участники образовательного процесса объединяются вокруг общей цели; коллективное действие, которое возникает, становится ценностью в процессе достижения этой цели. То есть она побуждает коллектив, группу действовать в заданном направлении. Такое действие сопровождается взаимодействием, благодаря которому появляется феноменология коллективная, над- и внеиндивидуальная. Она основывается на образовании в сознании каждого индивидуального субъекта общения субъективной модели содержания и процесса взаимодействия, которое кажется общим с другими участниками (субъект чувствует себя её соавтором) и наличие которой может отображаться в виде такого себе общего образа предмета взаимодействия, которое возникает в интерперсональном пространстве и заполняет его.

Ключевые слова: социальная группа, коллектив, коллективное действие, взаимодействие, ценности, образовательный процесс, образовательная среда.

Oleksandr Polishchuk, Olena Polishchuk. Concept of Collective Action as the Value Background of Theory of Education

Some concepts of collective action have been examined. It is found that collective action is formed as a result of interaction of individuals within the group, collective etc. Such social environment in which collective action appears, is the educational process, which aims to provide protection, safety and educational needs of direct interaction between the preschool children and children of younger school age.

The forms of work: group and collective, have been analyzed. It is found that acting in a group or team, the participants of educational process gather around the common goal, collective action, that occurs, becomes the value in the process of achieving this goal. That is, it encourages the collective, group to act in the given direction. This action is accompanied by the interaction, due to which raises the phenomenology of collective, above- and beyond the individual.

It is based on the formation in the mind of each individual subject of communication the subjective model of the content and the process of interaction, which seems to be shared with other participants (the subject feels as if its co-

author) and the presence of which can be displayed in the form of a general image of the subject of interaction that occurs in interpersonal space and fills it.

Keywords: *social group, collective, collective action, interaction, values, educational process, educational environment.*

Поліщук Олександр Сергійович – доктор філософських наук, доцент, доцент кафедри суспільних дисциплін Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, Україна.

E-mail: Prokurator2007@ukr.net

Поліщук Олена Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри зарубіжної літератури та культурології Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, Україна.

E-mail: Elen_5@ukr.net

Polishchuk Oleksandr Serhiyovych – doctor of philosophy, assistant professor, assistant professor of the department of social disciplines of Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy.

E-mail: Prokurator2007@ukr.net

Polishchuk Olena Volodymyrivna – candidate of pedagogical sciences, associate professor of the department of psychology and pedagogic of Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy.

E-mail: Elen_5@ukr.net